

Civil liability of Legal Entities Involved in Forestry Projects with a Look at Sustainable Development in International Documents

Zeinab Karimimanesh¹, Ali Akbar Esmaili^{1*}, Mohammad Gholamalizadeh¹

1. Department of Law, Gorgan Branch, Islamic Azad University, Gorgan, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: In order to protect and exploit their natural resources, countries are enacting laws and regulations at the national level in the laws of Iran since 1338 for the protection and protection of forests to the organization of forests and pastures, which is in charge of the protection and protection of these The mission is to prepare and formulate forestry plans in line with the law and its implementation. In this respect, in line with the implementation of the regulations regarding the plans, considering that since 2016, the plan to replace the forest in order to protect and protect the forests and Indiscriminate exploitation was applied, as a result of the actions of legal entities involved in the projects, damages may be caused to natural resources.

Method: The present research was carried out with a descriptive-analytical method.

Ethical Considerations: In this research, the principles of trustworthiness, honesty, neutrality and originality of the work have been respected.

Results: In the legal system of Iran, the Law on Protection and Exploitation of Forests has addressed its legal issues. In the meantime, sustainable development regulations have been able to bring about changes in the protection of forests. There are many international documents regarding the protection of forests. Among these documents is the Basel Convention, which deals with hazardous and toxic wastes. Considering that commercial companies are legal entities whose activities may be related to the forest; therefore, their responsibility is important from a social and civil perspective. Based on this, the social responsibility of companies includes the accountability of company managers, the transparency of companies' information and the commitment to protect the environment in contracts. Also, regarding civil responsibility, environmental responsibility, whether it is based on the system of responsibility in public law or follows the rules of responsibility in private law, without the existence of a causal relationship between professional activities and the occurrence of damage, it cannot be realized. Protection of forests has always been considered in international environmental documents. The most important documents in this field are sustainable development documents, which today can be referred to as the 2030 document in this field.

Conclusion: One of the most basic and fundamental rights of every human being is to have a healthy environment and clean air. Meanwhile, the issue of forest is important as an important part of the environment. In Iran's legal system, in the Law on Protection and Exploitation of Forests and Ranges approved by the National Assembly of 1346, with the latest amendments until 2016, the nature of the forest has been stated and its legal issues have been stated. These regulations have been able to define the range of the forest to some extent and separate it from other similar cases. In the meantime, sustainable development regulations have been able to bring about changes in the protection of forests. The normative basis of the right to development is mainly based on UN resolutions, especially the Declaration of the Right to Development. The right to development is among the third generation human rights and in fact, the third generation human rights are based on the solidarity of more and more people and governments.

Keywords: Civil Responsibility; Forester Plan; Legal Entities; Sustainable Development; International Documents

Corresponding Author: Ali Akbar Esmaili; **Email:** a.esmaeile@yahoo.com

Received: April 12, 2022; **Accepted:** June 27, 2023; **Published Online:** October 18, 2023

Please cite this article as:

Karimimanesh Z, Esmaili AA, Gholamalizadeh M. Civil liability of Legal Entities Involved in Forestry Projects with a Look at Sustainable Development in International Documents. Medical Law Journal. 2022; 16(Special Issue on Legal Developments): e22.

انجمن علمی حقوق پزشکی ایران

مجله حقوق پزشکی

دوره شانزدهم، ویژه‌نامه تحولات حقوقی، ۱۴۰۱

Journal Homepage: <http://ijmedicallaw.ir>

انجمن علمی حقوق سلامت

مسئولیت مدنی اشخاص حقوقی ذی‌مدخل در طرح‌های جنگلداری با نگاهی بر توسعه پایدار در اسناد بین‌المللی

زینب کریمی منش^۱، علی‌اکبر اسمعیلی^{۱*}، محمد غلامعلی زاده^۱

۱. گروه حقوق، واحد گرگان، دانشگاه آزاد اسلامی، گرگان، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: کشورها به منظور حفاظت و بهره‌برداری از منابع طبیعی خود اقدام به وضع قوانین و مقررات در سطح ملی می‌نمایند در حقوق ایران از سال ۱۳۳۸ جهت حفاظت و حمایت از جنگل‌ها به سازمان جنگل‌ها و مراتع که متولی حفاظت و حراست از این ثروت‌های ارزشمند است مأموریت برای تهیه و تدوین طرح‌های جنگلداری در راستای قانون و اجرای آن داده شده است. از این حیث در راستای اعمال مقررات راجع به طرح‌ها با عنایت به اینکه از سال ۱۳۹۶ طرح جایگزین جنگل به منظور حفاظت و حراست از جنگل‌ها و عدم بهره‌برداری بی‌رویه اعمال گردید، ممکن است در اثر اقدامات اشخاص حقوقی که ذی‌مدخل در طرح‌ها هستند، خساراتی به منابع طبیعی وارد گردد.

روش: پژوهش حاضر با روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است.

ملاحظات اخلاقی: در تحقیق حاضر، اصل امانتداری، صداقت، بی‌طرفی و اصالت اثر رعایت شده است.

یافته‌ها: در نظام حقوقی ایران در قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها به بیان و مسائل قانونی آن پرداخته است. در این میان مقررات توسعه پایدار توانسته موجب تحول در حفاظت از جنگل‌ها گردد. در خصوص حفاظت از جنگل‌ها اسناد بین‌المللی متعددی وجود دارد، از جمله این اسناد کنوانسیون بازل است که برای مقابله با با ضایعات خطرناک و سمی است. با توجه به اینکه شرکت‌های تجاری، از جمله اشخاص حقوقی هستند که ممکن است فعالیت آن‌ها مرتبط با جنگل باشد، لذا مسئولیت آن‌ها از بعد اجتماعی و مدنی دارای اهمیت می‌باشد. بر این اساس مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها شامل پاسخگویی مدیران شرکت، شفافیت اطلاعات شرکت‌ها و تعهد در حفاظت از محیط زیست در قراردادهای می‌باشد. همچنین در خصوص مسئولیت مدنی مسئولیت زیست‌محیطی خواه مبتنی بر نظام مسئولیت در حقوق عمومی باشد، خواه از قواعد مسئولیت در حقوق خصوصی تبعیت کند، بدون وجود رابطه سببیت بین فعالیت‌های حرفه‌ای و وقوع خسارت محقق نمی‌شود. حفاظت از جنگل‌ها در اسناد بین‌المللی محیط زیستی همواره مورد توجه بوده است. مهم‌ترین اسناد در این زمینه اسناد توسعه پایدار است که امروزه می‌توان به سند ۲۰۳۰ در این زمینه اشاره نمود.

نتیجه‌گیری: یکی از ابتدایی‌ترین و اساسی‌ترین حقوق اولیه هر انسانی برخورداری از محیط زیست سالم و هوای پاک می‌باشد. در این میان موضوع جنگل به عنوان بخش مهمی از محیط زیست دارای اهمیت می‌باشد. در نظام حقوقی ایران در قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع مصوب ۱۳۴۶ مجلس شورای ملی با آخرین اصلاحات تا تاریخ ۱۳۹۶ به بیان ماهیت جنگل پرداخته و مسائل قانونی آن را بیان داشته است. این مقررات توانسته تا حدودی محدوده جنگل را تعریف نماید و آن را از سایر موارد مشابه جدا سازد. در این میان مقررات توسعه پایدار توانسته موجب تحول در حفاظت از جنگل‌ها گردد. مبنای هنجاری حق توسعه عمدتاً بر قطعنامه‌های سازمان ملل به ویژه اعلامیه حق بر توسعه استوار است. حق بر توسعه در زمره حقوق بشر نسل سوم قرار دارد و در واقع حقوق بشر نسل سوم بر پایه همبستگی هرچه بیشتر انسان‌ها و دولت‌ها قرار دارد.

واژگان کلیدی: مسئولیت مدنی؛ طرح جنگلداری؛ اشخاص حقوقی؛ توسعه پایدار؛ اسناد بین‌المللی

نویسنده مسئول: علی‌اکبر اسمعیلی؛ پست الکترونیک: a.esmaeile@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۲۳؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۰۶؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۷/۲۶

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Karimimanesh Z, Esmaili AA, Gholamalizadeh M. Civil liability of Legal Entities Involved in Forestry Projects with a Look at Sustainable Development in International Documents. Medical Law Journal. 2022; 16(Special Issue on Legal Developments): e22.

مقدمه

یکی از ابتدایی‌ترین و اساسی‌ترین حقوق اولیه هر انسانی برخورداری از محیط زیست سالم و هوای پاک می‌باشد، لذا هر عاملی که موجب نقص قوانین و ورود صدمه به محیط زیست گردد، عامل زیان با وجود شرایطی باید درصدد جبران خسارت برآید.

در این میان موضوع جنگل به عنوان بخش مهمی از محیط زیست دارای اهمیت می‌باشد. جامعه بین‌المللی حفاظت از محیط زیست به شدت از فعالیت‌های زیست‌محیطی کشورهای جهان سوم انتقاد کرده است، زیرا این فعالیت‌ها، منجر به تخریب بی‌رویه جنگل‌های بارانی گرمسیری شده است. تخریب این جنگل‌ها در کشورهای جهان سوم، توسط افراد اندکی صورت می‌گیرد، ولی روند تخریب رو به رشد است. بخشی از تخریب جنگل‌های گرمسیری، ناشی از قطع گسترده درختان، از زمان جنگ جهانی دوم، به ویژه برای صادرات بوده است، ولی بخش عمده نابودی جنگل‌ها به دلیل تبدیل نواحی جنگلی به زمین‌های کشاورزی و مراتع بوده است (۱).

تغییر در کاربری و پوشش اراضی نتیجه اثرات پیچیده عوامل مختلفی مانند فعالیت‌های انسانی، بهره‌برداری منابع، فعالیت‌های کشاورزی، سیاست‌ها، مدیریت، آشفستگی‌های اقتصادی - اجتماعی و محیط زیست است. این تغییرات سریع و آهسته رخ می‌دهند و نتیجه تبدیل اراضی طبیعی، از جمله جنگل‌ها به کاربری‌هایی مانند کشاورزی، مسکونی، صنعتی و... است. فهم چگونگی و چرایی تغییرات کاربری و پوشش اراضی بسیار مهم است، چراکه به واسطه آن بر محیط زیست و کارکردهای آن، افزایش فرسایش، رواناب و انتشار CO₂، تغییرات اقلیمی و کاهش تنوع زیستی تأثیرات منفی داشته است (۲).

فرایند مسئولیت بین‌المللی ناشی از خسارات زیست‌محیطی در گذر زمان و با طی فراز و نشیب‌های زیاد دچار تحولات نسبتاً مثبتی رو به رو گردیده است، لیکن این تحولات بسیار کند و زمان‌بر است، به گونه‌ای که شاید چندان دور از واقعیت نباشد اگر گفته شود فرایند تغییر و تحول در این حوزه بسیار کندتر

از سایر حوزه‌های حقوق است. بر این اساس در مقاله به دنبال بررسی این موضوع هستیم که مسئولیت اشخاص حقوقی ذی‌مدخل در طرح‌های جنگلداری در سطح ملی و بین‌الملل با توجه به توسعه پایدار چگونه است؟ این اشخاص حقوقی ممکن است شرکت‌های تجاری باشند که به دنبال بهره‌برداری از جنگل هستند و یا جنگلبانی به عنوان متولی حفاظت از جنگل‌ها که باید این بهره‌برداری یا واگذاری‌ها تحت نظر این سازمان صورت گیرد.

روش

پژوهش حاضر با روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است.

یافته‌ها

در نظام حقوقی ایران در قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها به بیان و مسائل قانونی آن پرداخته است. در این میان مقررات توسعه پایدار توانسته موجب تحول در حفاظت از جنگل‌ها گردد. در خصوص حفاظت از جنگل‌ها اسناد بین‌المللی متعددی وجود دارد، از جمله این اسناد کنوانسیون بازل است که برای مقابله با با ضایعات خطرناک و سمی است. با توجه به اینکه شرکت‌های تجاری، از جمله اشخاص حقوقی هستند که ممکن است فعالیت آن‌ها مرتبط با جنگل باشد، لذا مسئولیت آن‌ها از بعد اجتماعی و مدنی دارای اهمیت می‌باشد. بر این اساس مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها شامل پاسخگویی مدیران شرکت، شفافیت اطلاعات شرکت‌ها و تعهد در حفاظت از محیط زیست در قراردادهای می‌باشد.

بحث

۱. ماهیت جنگل در نظام حقوقی ایران: در نظام حقوقی ایران در قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع مصوب ۱۳۴۶ مجلس شورای ملی با آخرین اصلاحات تا تاریخ ۱۳۹۶ به بیان ماهیت جنگل پرداخته و مسائل قانونی آن را بیان داشته است. در در بند ۱ ماده ۱ این قانون در تعریف جنگل آمده است «جنگل یا مرتع یا بیشه طبیعی عبارت از

گنجشک، ملج، افرا، شیردار، الوکک، توسکا، نمدار؛ دسته سوم: اوجا، سفیدپلت، کلهو، ممرز و سایر گونه‌ها.» جنگلداری طرحی است که در آن مقدار و محل و موقع برداشت و مدت اجرا و نحوه بهره‌برداری و عملیات احیایی و عمرانی که در داخل جنگل یا جنگل‌های مربوط باید به عمل آید درج شده و به تصویب سازمان جنگلبانی ایران رسیده باشد.» همچنین در بند ۱۸ در بیان مناطق جنگلی مقرر داشته «مناطق جنگلی - مناطقی است که در آن‌ها جنگل یا بیشه یا اراضی جنگلی یا بوته‌زارهای جنگلی طبیعی به طور انبوه یا پراکنده وجود داشته باشد.» این مقررات توانسته تا حدودی محدوده جنگل را تعریف نماید و آن را از سایر موارد مشابه جدا سازد.

۲. توسعه پایدار و حفاظت از محیط زیست: مبنای هنجاری حق توسعه عمدتاً بر قطعنامه‌های سازمان ملل به ویژه اعلامیه حق بر توسعه استوار است (۳). تصویب اعلامیه راجع به حق توسعه توسط سازمان ملل متحد در سال ۱۹۸۶ نقطه اوج یک روند طولانی از فعالیت‌های بین‌المللی در زمینه حقوق بشر بود. در سال ۱۹۹۳ نیز در وین و در کنفرانس جهانی دوم سازمان ملل درباره حقوق بشر، اجماع تازه‌ای پدید آمد (۴). اعلامیه حق توسعه، اعلامیه هزاره و سند (۲۰۳۰ م.) این فرآیند را ایجاد و به تکامل رساندند، اما بی‌تردید تحقق اهداف حق بر توسعه باید با لحاظ مؤلفه‌هایی صورت گیرد که مطابق با استانداردهای حقوق بشری باشد (۵). بر این مبنا اعلامیه بر مشارکت شهروندان در فرآیند توسعه اشاره می‌کند و آن هم به مشارکتی از جنس آزاد، هدفمند و فعال که در نهایت منجر به بهبود رفاه مستمر آنان شود.

مطابق با بند ۲ ماده ۳ سند حق بر توسعه دولت‌ها وظیفه دارند سیاست‌های توسعه ملی مناسبی را تدوین کنند که هدف آن‌ها بهبود رفاه کل مردم است. بر این اساس در هشتم مارس سال ۲۰۱۰، پانزدهمین نشست شورای حقوق بشر در خصوص بررسی گزارش کارگروه بررسی اجرای حق بر توسعه منجر به صدور قطعنامه‌ای شد که در آن دولت‌ها در تحقق حق بر توسعه سه سطح از تعهدات را بر اساس سند حق بر

جنگل یا مرتع یا بیشه‌ای است که به وسیله اشخاص ایجاد نشده باشد.» همچنین در بند ۲ همین ماده در توصیف بوته جنگلی بیان گردیده است «بوته جنگلی - رستنی‌های خودروی خشبی است که ساقه آن‌ها به طور طبیعی کمی بالاتر از سطح خاک منشعب شده باشد و نوعاً در جنگل‌ها یا اراضی جنگلی یا بیشه‌ها می‌روید.»

در بند ۶ ماده ۱ قانون فوق‌الذکر در توصیف اراضی جنگلی مقرر شده است: «اراضی جنگلی: ۱- زمین‌هایی که در آن‌ها آثار و شواهد وجود جنگل از قبیل نهال یا پاجوش یا بوته یا کنده درختان جنگلی وجود داشته باشد، مشروط بر آنکه در تاریخ ملی‌شدن جنگل‌ها ۱۳۴۱/۱۰/۲۷ تحت کشت یا آیش نبوده و تعداد کنده در هکتار از بیست و یا تعداد نهال یا بوته جنگلی در هر هکتار جداگانه یا مجموعاً از یکصد عدد و یا مجموع تعداد نهال و بوته و کنده در هر هکتار از یکصد عدد متجاوز باشد؛ ۲- زمین‌هایی که در آن‌ها درختان خودروی جنگلی به طور پراکنده وجود داشته باشد و حجم درختان موجود در شمال از حوزه آستارا تا حوزه گلیداغی در هر هکتار کمتر از پنجاه متر مکعب و در سایر مناطق ایران کمتر از بیست متر مکعب باشد، مشروط بر آنکه در تاریخ ملی‌شدن جنگل‌ها تحت کشت یا آیش نبوده باشد.

تبصره: اگر در اراضی بند دوم درختان شمشاد وجود داشته باشد و حجم آن‌ها بیش از سی متر مکعب در هکتار باشد، این قبیل اراضی مشمول اراضی جنگل نبوده و جنگل شمشاد محسوب می‌گردد.» در بند ۱۰ نیز به توصیف توده جنگلی پرداخته و مقرر می‌دارد «توده جنگلی - قطعات مجزایی از جنگل یا مرتع مشجری است که وسعت سطح آن کمتر از ده هکتار و حجم درختان جنگلی موجود بیش از سیصد متر مکعب در هکتار باشد.»

در قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها، نوع درختان نیز طبقه‌بندی و محصور شده‌اند و براین اساس در بند ۱۷ ماده ۱ آمده است «درختان جنگلی ایران از نظر اجرای این قانون بشرح زیر دسته‌بندی می‌شود: دسته اول: زربین، ارس، شمشاد، سرخدار، گردو، آزاد؛ دسته دوم: راش، بلوط، زبان

توسعه بر عهده دارند: ۱- در سطح داخلی، از طریق تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه ملی که بر مردمی تحت حکومت آن‌ها زندگی می‌کنند، تأثیر می‌گذارد؛ ۲- در سطح بین‌المللی، از طریق اتخاذ و اجرای سیاست‌هایی که فراتر از حوزه‌های قضایی آن‌ها است؛ ۳- به طور جمعی، از طریق مشارکت جهانی و منطقه‌ای.

حق بر توسعه در زمره حقوق بشر نسل سوم قرار دارد و پیرامون حقوق بشر نسل سوم باید گفت، این حقوق راجع به منافع جامعه مدنی جهانی و یا به عبارتی مقوم جامعه مدنی جهانی است که در آن افراد نقش اصلی را ایفا می‌کنند، در واقع حقوق بشر نسل سوم بر پایه همبستگی هرچه بیشتر تلقی می‌شود و برای همین آن‌ها را حقوق همبستگی می‌نامند. این همبستگی نه تنها در ارتباط دولت‌ها با هم در قالب مشارکت جهانی، بلکه در قالب همبستگی مردم با دولت و مردم با یکدیگر در بعد ملی قابل تفسیر است، اگرچه اعلامیه حق بر توسعه به صراحت به بخش خصوصی و سایر بازیگران غیر دولتی اشاره نمی‌کند، اما تعهدات عمومی دولت‌ها برای احترام، حمایت و تحقق حقوق بشر در مورد همه ابعاد حقوق بشر، از جمله حق بر توسعه را مد نظر قرار می‌دهد. تعهد به حمایت به این معنی است که دولت‌ها باید از اشخاص و گروه‌ها در برابر نقض حقوق بشر محافظت کنند. علاوه بر این، در این اعلامیه، مسئولیت ارتقا و حمایت از نظم سیاسی، اجتماعی و اقتصادی مناسب برای توسعه بر همه انسان‌ها، در قالب مشارکت تعریف شده است. بر این اساس، بازیگران خصوصی نیز باید در ایجاد شرایط مطلوب برای تحقق حق توسعه سهیم باشند.

با توجه به چالش‌های موجود و پیشرو در مسائل زیست‌محیطی در دنیا، گزینش رویکردی جامع و پایدار به مقوله امنیت زیست‌محیطی ضروری است. انتخاب رویکرد امنیت انسانی به جای امنیت ملی (که مفهومی عام بوده و سطوح مختلفی از امنیت را شامل می‌شود) رویکرد مناسبی برای همکاری‌های بین‌المللی در زمینه مدیریت چالش‌های جهانی محیط زیستی به شمار می‌آید (۶).

انتخاب رویکرد امنیت ملی به سیاستگذاری‌های کلان زیست محیطی، منجر به اجرای طرح‌های یک‌جانبه‌گرایانه به ویژه در بهره‌برداری از منابع طبیعی زیست کره منجر می‌شود، در حالی که در رویکرد امنیت انسانی، به زیست بوم به عنوان مقوله‌ای حیاتی برای بقای نوع بشر نگریسته شده و حل چالش‌های ایجادشده در آن را نیازمند همکاری برای بهره‌برداری منصفانه و منطقی کشورها از این منابع بدون آسیب‌رسانی به غیر می‌داند. با این توصیف باید گفت که هم محیط زیست و هم توسعه پایدار به عنوان نسل سوم حقوق بشر با یکدیگر دارای ارتباط بوده و تحقق حقوق مندرج در اسناد بین‌المللی مرتبط با آن‌ها نیازمند توجه به هر دو امر می‌باشد.

۳. اسناد بین‌المللی در حفاظت از جنگل‌ها: در جهانی که که هر روز مسائل دولت‌ها بیشتر به هم پیوند می‌خورند، دولت‌ها برای حل مشکلات بین‌المللی ناگزیر از همکاری هستند. شکل‌گیری چگونگی همکاری نیازمند بسترسازی است که بتواند روابط دولت‌ها پیرامون یک حوزه موضوعی خاص سامان دهد (۷). آنچه در خصوص حق توسعه امروزه چالش‌برانگیز است، بعد اجرایی آن می‌باشد. بند ۱ ماده ۳ اعلامیه حق توسعه بر این نکته تأکید دارد که دولت‌ها مسئولیت اولیه حق توسعه را بر عهده دارند.

با این وصف می‌توان گفت حق بر توسعه به عنوان یک حقوق نرم بر اقدامات دولت‌ها در تدوین سیاست‌های توسعه در بعد ملی و همچنین همکاری‌های آنان در بعد بین‌المللی با سایر دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی تمرکز دارد. در بعد ملی تدوین سیاست‌ها باید در راستای مشارکت فعال همه شهروندان در فرآیند توسعه باشد و تنها تکلیف شهروندان این است که همگان باید از یک نظم سیاسی، اجتماعی و اقتصادی مناسب در این خصوص حمایت نموده و در جهت ارتقای آن تلاش کنند (۸). در این خصوص اسناد بین‌المللی وجود دارند که مقررات مرتبط با این موارد را می‌توان در آن‌ها یافت. لازم به ذکر است که حقوق بین‌الملل توسعه پایدار صرفاً به بررسی معاهدات بین‌المللی در این زمینه نمی‌پردازد و ضرورت دارد تا

نمایند، لذا مسئولیت اشخاص حقوقی حفاظت از جنگل‌ها و عدم انجام اقداماتی که منجر به آسیب جنگل گردد از زمانی قابل پیگرد می‌باشد که قانون در این زمینه اصلاح و منتشر شده باشد. همچنین یک برنامه تحت عنوان «شبکه عمکرد بازل» نیز وجود دارد در آن سازمان‌های غیر دولتی خود را متعهد کردند تا از ورود ضایعات خطرناک به محیط زیست اجتناب کنند. دلیل اینکه تصمیم گرفتند که تأکید خود را بر کیفیت (خطرناک بودن آنچه مصرف می‌کنیم) قرار دهند نه کمیت (چقدر مصرف می‌کنیم) این بود که مشاهده کردند که امحای محصولات سمی هدف قابل دستیابی است. بر اساس آنچه نمایندگان «شبکه عمکرد بازل» گفتند، برخی از سازمان‌های غیر دولتی زیست‌محیطی باید اولویت خود را این قرار دهند که جهان را از محصولات سمی پاک کنند، زیرا خطری قریب‌الوقوع جهان را در مدت زمانی کوتاه تهدید خواهد کرد.

۳-۲. حفاظت از جنگل‌ها در خلال مخاصمات مسلحانه: امروزه جنگل‌ها با گسترش مخاصمات مسلحانه بین‌المللی و غیر بین‌المللی در معرض آسیب جدی قرار دارند. برای نمونه می‌توان به تخریب گسترده جنگل‌ها در خلال مخاصماتی که در ویتنام، افغانستان، رواندا، کنگو و سودان اتفاق افتاد، اشاره نمود (۱۰).

با این حال، برای حفاظت از جنگل‌ها در صورت بروز مخاصمه مسلحانه، قواعد بسیار اندکی در حقوق بین‌الملل وجود دارد. از لحاظ پیشینه، نخستین بار این موضوع در خلال جنگ ویتنام مورد توجه جامعه بین‌المللی قرار گرفت (۱۱).

حفاظت از جنگل‌ها در میان مخاصمات مسلحانه از چند جهت حائز اهمیت است: نخست ارزش جنگل در خلال مخاصمات مسلحانه است، به این معنا که جنگل‌ها به دلیل موقعیت مناسب پوششی خود، همواره مورد توجه نیروهای متخاصم و فرماندهان جنگی بوده‌اند و به همین دلیل حفاظت از این منبع باارزش در جریان مخاصمات مسلحانه، از اهمیت بسیاری برخوردار است، عامل جنگل می‌تواند در حین رزم، کارایی نظامی را افزایش دهد، از جنگل و درختان جنگلی می‌توان

سایر منابع حقوق بین‌الملل مانند عرف بین‌المللی و یا تصمیمات قضایی مرابط را نیز بررسی نمود، اما با توجه به عنوان پژوهش در ادامه صرفاً به بررسی اسناد بین‌المللی مرتبط می‌پردازیم.

۳-۱. کنوانسیون بازل در مقابله با ضایعات خطرناک: در اکثر کشورهای صنعتی نگرانی در خصوص تأثیرات ضایعات خطرناک بر روی محیط زیست خصوصاً جنگل‌ها و سلامت انسانی و وقوع حوادث مخرب وجود دارد. این مسأله منجر به آگاهی و توجه عمومی و نگرانی نسبت به دفع نامناسب این ضایعات شده است و منجر شده است که دولت‌ها قوانینی را در ارتباط با مدیریت و دفع ضایعات در اواخر سال ۱۹۷۰ تصویب کنند. در طول سال‌ها جنگل‌ها مکانی برای دفع زباله بودند که کم‌کم مواد و ضایعات خطرناک نیز به آن اضافه شد.

بخشی از دلیل این مسأله برمی‌گردد به کاهش قابل ملاحظه توجه عمومی نسبت به مسأله ضایعات خطرناک که باعث شده است هنجارهای اقتصادی لیبرال بر روی کنوانسیون‌ها تأثیرگذار، حتی گاهی هژمونیک باشد. بخشی دیگر بازمی‌گردد به موضوع زباله‌های صنعتی که برای پیشگیری از آسیب به محیط زیست نیازمند بازیافت می‌باشند، برخی از این فرآیند زباله‌هایی را که خطرناک هستند به کالا و بخشی دیگر را به پسماندهای غیر خطرناک تبدیل می‌کند. در این خصوص بحث‌های بسیاری پیرامون الگوهای تجارت جهانی ضایعات فلزات و بقایای حاوی فلز برای بازیافت در زمینه اثرات آن بر اقتصاد کشورهای پذیرنده، به ویژه کشورهای در حال توسعه و کنوانسیون بازل در مورد انتقال فرامرزی پسماندهای خطرناک ارائه شده است (۹).

کنوانسیون تعریف شده است، فقط به تأسیسات دارای «مدیریت بهینه زیست‌محیطی» ارسال شود. کنوانسیون بازل این ایده را ایجاد کرد که اکثر راه‌های مؤثر برای حمایت از محیط زیست و سلامت انسانی از ضایعات خطرناک در نتیجه کاهش تولید آن‌ها به حداقل ممکن از لحاظ کمیت امکان پذیر است. بنابراین طرفین ملزم هستند تا ضمن اجرای تعهدات، مقررات داخلی خود را نیز بر این اساس اصلاح

هستند که ممکن است فعالیت آن‌ها مرتبط با جنگل باشد، لذا مسئولیت آن‌ها از بعد اجتماعی و مدنی دارای اهمیت می‌باشد.

۴-۱. مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در حفاظت از جنگل‌ها:

مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، یعنی مسوولیت شرکت در پاسخگویی به پیامدهای فعالیت‌هایی که جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد. منظور از جامعه در اینجا کلی است و دربرگیرنده همه ذی‌نفعان شرکت است. شرکت باید در اتخاذ تصمیمات و انجام فعالیت‌ها و اجرای عملیات خود، منافع همه ذی‌نفعان را در نظر بگیرد. ذی‌نفعان شرکت همه کسانی هستند که نتایج و پیامدهای تصمیمات و اعمال شرکت‌ها بر آن‌ها اثر می‌گذارد. این ذی‌نفعان در موفقیت یک شرکت به صورت مستقیم و غیر مستقیم نقش دارند. مهم‌ترین ذی‌نفعان شرکت، مصرف‌کنندگان، کارکنان، مالکان یا سهامداران و جامعه هستند (۱۳). به عبارت دیگر اولین بعد مسئولیت سازمان‌ها، بعد اجتماعی است که مجموعه وظایف و تعهداتی است که سازمان باید در جهت حفظ و کمک به کار گیرد.

این امر در خصوص حفاظت از جنگل‌ها حائز اهمیت است، زیرا شرکت‌های تجاری در راستای فعالیت خود ممکن است بیشترین آسیب را به جنگل‌ها وارد آورند. این آسیب‌ها می‌تواند شامل ورود مواد سمی و خطرناک به جنگل‌ها، زباله و پسماند و یا قطع درختان باشد.

از رویکرد نظریه مسوولیت اجتماعی اعطای امتیاز به شرکت‌ها تنها زمانی توجیه‌پذیر است که در افزایش رفاه اجتماعی مشارکت کنند. به دلیل پیوستگی اقدامات شرکت‌ها با سلسله‌ای از ذی‌نفعان اجتماعی، تعهداتی در خصوص افشای اطلاعات، تعهدات مالی و ضرورت تصویب تصمیمات شرکت‌ها محقق می‌شود. در خصوص دیگر گروه‌های اجتماعی نیز که در زنجیره ذی‌نفعان شرکت‌ها قرار نمی‌گیرند، تعهدات، ماهیت فعال دارند، از جمله این تعهدات فعال می‌توان به مسئولیت در قبال بهبود وضع زندگی مردمان ساکن در محل فعالیت شرکت، بهبود وضع گروه‌های محروم اجتماعی یا اعمال فشار بر دیگر سازمان‌ها (از جمله بانک‌ها و دولت) برای تغییر مقررات و رویه‌های اجتماعی اشاره داشت. بعد اجتماعی در

برای استتار سربازان و زره‌پوش‌ها استفاده کرد؛ دوم اینکه جنگل‌ها در جوامع انسانی و طبیعی دارای ارزش اکولوژیکی ارزشمندی هستند و به علاوه نقشی که محیط زیست از جمله منابع جنگلی و آب‌ها در ادامه حیات و توسعه انسان‌ها ایفا می‌کنند، باعث شده است که از زمان قانونمندشدن قواعد جنگل‌ها در خلال مخاصمات در معرض آسیب‌های جدی قرار دارند. اثرهای مخرب استفاده از انواع سلاح‌ها، به ویژه سلاح‌های سنگین می‌تواند حتی به قیمت نابودی یک جنگل باشد. حفاظت از جنگل‌ها و پوشش گیاهی را می‌توان در چارچوب حقوق بشردوستانه در دو دسته قواعد عام و خاص بررسی کرد. منظور از قواعد عام، اصول، قواعد و تعهدات یادشده در اسناد حقوق بشردوستانه است که به صورت عام، ناظر به حفاظت از تمامی حوزه‌های حقوق بشردوستانه است و دسته دوم قواعد اختصاصی است که به صورت مشخص به حفاظت از جنگل‌ها در جریان مخاصمات مسلحانه می‌پردازد (۱۲).

تمامی قواعد، نظام عرفی و قراردادی ناظر بر حفاظت از محیط زیست در میان مخاصمات در مورد حمایت از جنگل نیز صادق است. این قواعد یا به صورت مستقیم، یا به صورت غیر مستقیم از جنگل حفاظت کرده‌اند. به عنوان مثال، مجموعه قواعد حقوق لاهه و ژنو به صورت غیر مستقیم از جنگل‌ها حفاظت کرده‌اند. به این صورت که محدودکردن ابزارها و روش‌های جنگ در حقوق لاهه به معنای کاهش آسیب و خسارت‌ها به محیط زیست از جمله جنگل‌هاست. از شاخص‌ترین قواعد لاهه که در کنوانسیون‌های لاهه منعکس شده است، می‌توان به کنوانسیون سلاح‌های آتش‌زا اشاره کرد. در حقوق ژنو نیز از طریق حمایت از اموال غیر نظامی، جنگل‌ها مورد حمایت قرار گرفته‌اند. در این میان و از جمله می‌توان به ماده ۳۵ پروتکل اول ۱۹۷۷ کنوانسیون ژنو اشاره کرد که استفاده از هرگونه ابزار جنگی را که موجب ورود خسارت گسترده، شدید و پایدار به محیط زیست می‌شود، ممنوع اعلام کرده است.

۴. مسئولیت شرکتهای تجاری در حفاظت از جنگل‌ها: توجه به اینکه شرکت‌های تجاری، از جمله اشخاص حقوقی

دولت پیش‌بینی شده است. اگر دولت پاسخگو نباشند، یک‌سویه و مستبد و فسادانگیز خواهند شد. لازم‌ه دموکراسی داشتن یک سیستم پاسخگویی مناسب است. سازمان‌ها و شرکت‌ها به وسیله مردم و برای مردم ایجاد می‌شوند و می‌بایست در برابر آن‌ها پاسخگو باشند (۱۵).

فقدان پاسخگویی موجب بی‌اعتمادی و در بی‌اعتمادی دموکراسی و شهروندی مفهومی نخواهد داشت. پاسخگویی مبنای هر جامعه‌ای است که ادعا می‌کند، دموکراتیک است. امروزه دستگاه‌های دولتی نیز با نوعی تعارض و دوگانگی مواجه‌اند: از یکسو، در مقابل مردمان و سازمان‌های ملی خود احساس مسئولیت می‌کنند و باید در برابر نیازهای آنان پاسخگو باشند و از سوی دیگر، الزامات بین‌المللی و نیروهای جهانی آنان را وادار به اعمال روش‌ها و شیوه‌هایی می‌کند که در عمل مغایر خواست و انتظارات شهروندان آن‌هاست (۱۶). پاسخگویی در حال گذر از شکل‌های قدیمی مسئولیت به طرف سایر شکل‌ها، به ویژه سیستم‌های مدیریت کارآمدتر و پاسخگوتر است. هدف اصلی رویکرد مدیریتی پیش از آنکه رعایت قوانین و مقررات باشد، تحقق اهداف، افزایش پاسخگویی به مشتری و بذل توجه به هزینه‌ها و استفاده از منابع محدود به مؤثرترین شکل است (۱۵). با افزایش آگاهی‌های عمومی شهروندان در جوامع مختلف، انتظارات آن‌ها از سازمان‌های دولتی نیز دستخوش تحولات زیادی شده است. شهروندان در سازمان‌های دولتی انتظار دارند که اصول اخلاقی، قوانین و مقررات، عدالت و برابری، صرفه‌جویی در منابع، کارایی در تولید، مشارکت‌دادن آن‌ها و توانمند کردن ارباب رجوع را بیشتر از گذشته مورد توجه قرار دهند. دانشمندان علوم اداری برای اصلاح نظام اداری و کارآمدساختن آن روش‌های مختلفی را پیشنهاد کرده‌اند، از جمله مهم‌ترین این روش‌ها، طراحی و اجرای یک نظام پاسخگویی کارآمد است (۱۷). در این خصوص نظام خودنظارتی می‌تواند مؤثر باشد. نظام خود نظارتی شیوه‌ای است که معمولاً مدیران می‌توانند با اتکا به آن نقاط ضعف مدیریت خود را شناسایی و در جهت اصلاح آن قدم بردارند.

مقوله پایداری مربوط می‌شود به تأثیراتی که سازمان بر سیستم‌های اجتماعی‌ای دارد که آن‌ها در آن فعالیت می‌کند. بنگاه‌های اقتصادی از زمان میلتون فریدمن (Milton Friedman) که تنها مسئولیت‌پذیری آن‌ها در کسب سود بیشتر تعریف می‌کرد، راه بسیاری را طی کرده‌اند و تجربه بین‌المللی نشان داده است که اگر آن‌ها به مسئولیت اجتماعی و محیطی خود در قبال جامعه‌ای که در آن مشغول به فعالیت اقتصادی هستند، عمل کنند، می‌توانند در حل بسیاری از ناملایمات اجتماعی و زیست‌محیطی مثر ثمر باشند و در عین حال با رویکرد استراتژیک به مسئولیت اجتماعی شرکتی در عملکرد مالی خود نیز بیشتر منتفع شوند.

شرکت‌ها یا بنگاه‌های اقتصادی نمی‌توانند در برابر آسیب‌هایی که به محیط زیست وارد می‌کنند، بی‌تفاوت باشند، هر اقدامی که شرکت برای حفظ محیط زیست (کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای، بازیافت زباله‌ها، جلوگیری از فرسایش خاک، کاهش آلودگی‌های صوتی، رعایت استانداردهای ایزو ۱۴۰۰۰ و نظایر آن) انجام دهد، به منزله آگاهی از مسئولیت‌های اجتماعی و عمل کردن به تعهداتی است که در زمینه حفاظت از محیط زیست اخلاقاً بر عهده شرکت است و ممکن است قانون در برخی از این زمینه‌ها تکلیف یا وظیفه مشخصی برای شرکت‌ها تعیین نکرده باشد (۱۴). امروزه بسیاری از شرکت‌ها به طور خود خواسته و برای اعتمادسازی بیشتر کدهای رفتاری را به منظور حفاظت از محیط زیست انجام می‌دهند. این کدهای رفتاری در واقع نوعی منظور اخلاقی برای این شرکت‌ها محسوب می‌شود و در صورت عدم رعایت آن مسئولیتی متوجه آن‌ها نمی‌باشد، اما رعایت آن‌ها می‌تواند در جایگاه و اعتبار برند آن‌ها مؤثر باشد.

۴-۲. پاسخگویی مدیران شرکت: یک سیستم پاسخگویی نوعی مبادله است که طی آن بخشی از قدرت خود را به نحوی که هر یک از طرفین به دیگری نیاز داشته باشد، مبادله می‌کنند (۱۵). پاسخگویی از ابزارهای کنترل و نظارت بر قدرت و مقابله با سوءاستفاده از قدرت است. بنابراین در همه نظام‌ها، فرآیندها و سازوکارهایی برای اعمال شاخه اجرایی

سازمان‌ها هستند و سازمان‌های اطلاعات محور سریع‌تر تصمیم می‌گیرند (۱۹). شفافیت همواره مانع از فساد است و در سیستم حکمرانی مطلوب نیز یکی از شاخصه‌های آن شفافیت می‌باشد. بر این مبنای التزام به ارائه گزارشات شفاف می‌تواند در مدیریت بهینه مؤثر بوده و از فساد در این خصوص پیشگیری نماید.

۴-۴. تعهد در حفاظت از محیط زیست در قراردادها:

حفاظت از جنگل‌ها می‌تواند به عنوان یک امر مهم در قراردادهای میان شرکت‌های تجاری یا سایر اشخاص حقوقی که فعالیت آن‌ها مرتبط با جنگل می‌باشد مورد توجه قرار گیرد. در قانون این امر در قالب تعهد به نفع ثالث قابل انجام می‌باشد. قلمرو اصل آزادی اراده‌ها محدود به متعاقدين عقود و قراردادهای نبوده و می‌تواند به اشخاص ثالث نیز تسری پیدا کرده و آن‌ها را تحت تأثیر ضمن عقد به نفع اشخاص ثالث حقی را قائل شوند که در نظام حقوقی کشور ما به «تعهد به نفع اشخاص ثالث» موضوع بند دوم ماده ۱۹۶ قانون مدنی معروف گردیده است. قانونگذار مدنی در انشای این حکم و تکرار مصادیقی از آن در موارد ۷۶۸ و ۷۶۹ نوآور نبوده، بلکه متأثر از نظام حقوق فرانسه (ماده ۱۱۲۱ ق.م.) در این زمینه بوده است.

حق ثالث، ریشه در تراضی طرفین دارد که بنا به ضرورت‌های اجتماعی و به رغم اصل نسبی بودن قراردادها، مستقیماً برای او ایجاد می‌شود. تعهد مزبور که می‌تواند به صورت شرط ضمن عقد یا به صورت یکی از عوضین قرارداد باشد، در صورتی به وجود می‌آید که طرفین قصد ایجاد آن را داشته و این قصد را به طور صریح یا ضمنی اعلام کرده باشند. علاوه بر این، در ایجاد تعهد، شرط‌کننده باید نفعی، هرچند معنوی داشته باشد. وجود همین نفع به شرط‌کننده امکان می‌دهد که اجرای تعهد به نفع ثالث را از متعهد مطالبه و در صورت عدم امکان اجبار به انجام تعهد، قرار داد را فسخ و عوض داده‌شده را بازستاند. با این حال نمی‌تواند به ضرر شخص ثالث متعهد را ابرا نماید. متعهد نیز در مواردی که در مقابل تعهد شرط‌کننده حاضر به پذیرش تعهد به نفع شخص ثالث شده می‌تواند مانند شخص

در این شیوه خود مدیران بر روند فعالیت خود و رعایت ضوابط لازم نظارت دارند.

۳-۴. نقش شفافیت اطلاعات شرکت‌ها: فعالیت‌های وسیعی را در طابق با تحولات محیطی انجام دهند (۱۸). بهبود شرکت در اصل با به کارگیری علوم اجتماعی برای مواجهه با مشکلات و یافتن راه حل آن‌ها و افزایش سلامت مستمر و عملکرد بهینه سیستم‌های شرکتی است (۱۸).

بسیاری از فنون بهبود عملکرد شرکت‌ها ابتکاری هستند، زیرا بعضی از وقایع ممکن است تصادفی باشند: ادغام قریب‌الوقوع شرکت، تغییر در رهبری سازمان، ارائه یک خدمت یا کالای جدید، تجدید ساختار سازمان، تداوم روحیه پایین کارکنان و... حال اگر اهداف فنون بهبود سازمان شفاف و روشن باشند، ارزیابی اثرات آن بسیار آسان خواهد بود و در صورت عدم شفافیت اهداف، کار ارزیابی دشوار می‌شود.

بر اساس تحقیقات انجام‌شده چهارپنجم از اطلاعات سازمانی طبقه‌بندی می‌شوند، ولی هرگز مورد استفاده قرار نمی‌گیرند. نظریه‌پردازان سازمانی دو توضیح برای این امر ارائه داده‌اند: اول) احتمال دارد پدیده «اطلاعات بیش از حد رخ دهد و سازمان‌ها و اعضای آن‌ها به علت محدودیت‌های انسانی قادر به پردازش اطلاعات نباشند؛ دوم اطلاعات یا ضعیف است یا نادرست و مبهم.

هر کدام از توضیحات مزبور، مبین آنند که سازمان‌ها چندان شفاف نیستند. توضیح دیگر می‌تواند این باشد که فقدان سازگاری بین اطلاعات و تصمیمات در سازمان‌ها بیانگر پیچیدگی سازمان‌هاست. کسانی که در سازمان‌ها اطلاعات را جمع‌آوری می‌کند و کسانی که به تصمیم‌گیری می‌پردازند، در دو نیای متفاوت زندگی می‌کند. هزینه واقعی جمع‌آوری دانش، ضمن گزاف‌بودن، عمدتاً شفاف نیست (۱۹)، زیرا مشروعیت از ویژگی‌های ضروری تصمیم‌های کارساز است، استفاده شفاف از اطلاعات، استراتژی برجسته‌ای برای تصمیم‌گیرندگان سازمانی قلمداد می‌شود. بنابراین سازمان‌هایی که سیستم اطلاعاتی مشخص‌تر و مصرف شفاف‌تر اطلاعات را به نمایش می‌گذارند، مؤثرتر از دیگر

که هر یک از شاخه‌های مزبور دنبال می‌کند، هدف قواعد مسئولیت در حقوق عمومی حمایت از منافع جامعه و حقوق عمومی است (۲۲).

از نظر مبنای مسئولیت نیز دو نظام حقوقی با هم تفاوت دارند. در حقوق عمومی علی‌الاصول مبنای مسئولیت، محض است در حالی که طبق قواعد حقوق مدنی در بسیاری از کشورها، تقصیر و یا ترکیبی از دو مسئولیت به عنوان مبنا پذیرفته شده است و رویه قضایی در توجیه مسئولیت محض با سختی مواجه است. تفاوت دیگر دو نظام مسئولیت به مفهوم خسارت برمی‌گردد. در قواعد مسئولیت مدنی، خسارت، مفهوم خاصی دارد و ناظر به ضرر به اموال و حقوق خصوصی اشخاص است و در مورد قابلیت مطالبه خسارت‌های زیست‌محیطی با استناد به قواعد مسئولیت مدنی سنتی تردید فراوان وجود دارد (مانند قانون مسئولیت مدنی ایران، قانون مدنی آلمان، قانون مسئولیت مدنی فرانسه و...) مگر اینکه از حق بر محیط زیست سالم و پاکیزه به عنوان یک حق بنیادین یاد شود و هر نوع خسارت بر آن به معنای لطمه بر حق امنیت انسان‌ها تلقی می‌شود (۲۳). لازم به ذکر است مسئولیت زیست‌محیطی خواه مبتنی بر نظام مسئولیت در حقوق عمومی باشد، خواه از قواعد مسئولیت در حقوق خصوصی تبعیت کند، بدون وجود رابطه سببیت بین فعالیت‌های حرفه‌ای و وقوع خسارت محقق نمی‌شود.

۵. مسئولیت سازمان جنگلبانی در حفاظت از جنگل‌ها:

بر مبنای ماده ۲ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها «حفظ و احیا و اصلاح و توسعه و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع و بی‌شده‌های طبیعی و اراضی جنگلی ملی شده متعلق به دولت به عهده سازمان جنگلبانی ایران است.» مطابق تبصره الحاقی «تبصره: جنگل‌های دست کاشت و یا جنگل‌ها و مراتعی که در اجرای وظیفه احیا و توسعه منابع طبیعی از قبیل طرح‌های جنگلداری، مرتع‌داری، بیابان‌زدایی، طرح‌های مدیریت منابع طبیعی و یا طرح‌هایی که با مشارکت اشخاص حقیقی و حقوقی برای توسعه منابع جدید ایجاد می‌شوند و همچنین پارک‌های جنگلی و خزانه‌های تولید نهال و بذر جنگلی و مرتعی (نهالستان‌های عمومی، ایستگاه‌های تولید بذر

اخیر به حق حبس استناد و یا در مقابل ثالث به ایرادات مربوط به قرارداد استناد جوید. با این حال طرفین نمی‌توانند به ضرر ثالث قرارداد را اقاله کنند. وجود یا تعیین شخص ثالث در زمان انعقاد قرارداد لازم نیست، بلکه همین که در زمان برخورداری از حق، موجود و معین باشد کافی است. او می‌تواند تعهد ایجادشده به نفع خود را رد و یا مستقیماً اجرای آن را از متعهد مطالبه کند. با این حال حق فسخ قرارداد را ندارد (۲۰)، اگرچه مقررات مربوط به حفاظت از محیط زیست این التزام را برای مجریان پروژه‌هایی که مرتبط با محیط زیست هستند، تحمیل می‌نماید، اما وجود شرط رعایت می‌تواند ضمن تأکید بر این مهم علاوه بر مسئولیت قانونی برای ناقض، مسئولیت قراردادی نیز ایجاد نماید.

۴-۵. مسئولیت مدنی در حفاظت از جنگل‌ها: مسئولیت

مدنی ناشی از تجاوز به محیط زیست در تاریخ حقوق اتحادیه اروپا پیشینه‌ای طولانی و جنجال‌برانگیز دارد. کشورهای اتحادیه، نه تنها در مورد ضرورت، بلکه درباره نوع مسئولیت زیست‌محیطی اختلاف نظر دارند و مسائل مربوط به آن از سیاستگذاری‌های مربوط به حوادث بزرگ آلودگی‌های زیست‌محیطی متأثر می‌شود. درباره مسئولیت مدنی ناشی از خسارت‌های زیست‌محیطی در برخی از کشورهای اتحادیه مانند آلمان، فنلاند، سوئد، دانمارک قوانین خاص وجود دارد و در برخی دیگر مانند فرانسه، ایتالیا، اسپانیا، انگلستان، هلند، همان قواعد سنتی مسئولیت مدنی برای جبران خسارت‌های مذکور اعمال می‌شود. توجه به اینکه خسارت‌های خالص زیست‌محیطی به استناد قوانین مدنی و مسئولیت مدنی قابل مطالبه نیست، بسیاری از کشورها قوانین خاصی درباره انگلستان مثال‌هایی از این‌گونه کشورها هستند (۲۱)، اما سؤالی که اینجا مطرح می‌باشد، این است که آیا نظام مسئولیت ناشی از خسارت‌های زیست‌محیطی تابع قواعد مسئولیت در حقوق عمومی است یا از نظام مسئولیت مدنی سنتی پیروی می‌کند می‌دانیم که قواعد مسئولیت مدنی در حقوق خصوصی با قواعد مسئولیت در حقوق عمومی از دو لحاظ اساسی متفاوت هستند: تفاوت نخست در اهدافی است

طرح جنگلداری برای منابع فوق وجود نداشته باشد؛ ۶- در مواردی که از طرف سازمان جنگلبانی اجازه تبدیل اراضی جنگلی و عملیات اصلاحی و احیایی و پیوندزنی و جنگل‌کاری و بررسی‌های مختلف و احداث پارک و مراکز آموزشی در جنگل‌ها و مراتع مشجر داده می‌شود.»

البته مطابق ماده ۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع «قطع درختان جنگلی واقع در محوطه خانه‌های روستایی برای مصرف ساکنین آن‌ها آزاد بوده و نیازی به کسب اجازه از سازمان جنگلبانی ندارد درختان جنگلی واقع در کنار جاده‌ها و خیابان‌ها در مناطق روستایی باید بدواً به وسیله مأمورین جنگلبانی نشانه‌گذاری شده، سپس مبادرت به قطع گردد.»

اشاره شده است برای اجرای صحیح این قانون ضمانت اجرای کیفری در نظر گرفته است که شامل مجازات‌هایی است که در فصل ششم این قانون آمده است. یکی از مسئولیت‌های محوله به سازمان جنگلبانی این است که جرائم کشف‌شده را به مراجع ذی‌ربط اطلاع دهد. در ماده ۵۳ این قانون آمده است «دادسراها و دادگاه‌ها موظفند پرونده‌های جزائی (اعم از خلافی و...) ارسال شده از طرف سازمان جنگلبانی و واحدهای تابع را خارج از نوبت رسیدگی نمایند.» همچنین مطابق ماده ۵۴ «مأمورین جنگلبانی که به موجب احکام سازمان جنگلبانی مأمور کشف و تعقیب جرائم مذکور در این قانون می‌شوند، در ردیف ضابطین دادگستری محسوب و از این حیث تحت تعلیمات دادستان محل انجام وظیفه خواهند نمود.»

۶. حفاظت از جنگل‌ها در اسناد بین‌المللی توسعه پایدار: حفاظت از جنگل‌ها در اسناد بین‌المللی محیط زیستی همواره مورد توجه بوده است. مهم‌ترین اسناد در این زمینه اسناد توسعه پایدار است که امروزه می‌توان به سند ۲۰۳۰ در این زمینه اشاره نمود. این سند شامل ۱۷ هدف جهانی به هم پیوسته است که حفاظت از جنگل‌ها از جمله این موارد می‌باشد.

۶-۱. توسعه پایدار در اسناد بین‌المللی: توسعه پایدار بر اساس تعریف کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه موسوم

(نهال) در محدوده منابع طبیعی یادشده در حکم منابع مذکور در این ماده می‌باشند (الحاقی ۱۳۸۴/۴/۲۱) است و ماده ۳ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها مقرر داشته است «بهره‌برداری از منابع مذکور در ماده ۳ توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی در هر مورد طبق طرحی به عمل خواهد آمد که به تصویب وزارت منابع طبیعی رسیده باشد و وزارت منابع طبیعی با رعایت مفاد طرح‌های مصوب قرارداد لازم را تنظیم و پروانه بهره‌برداری صادر خواهد نمود. وزارت منابع طبیعی مجاز است نسبت به بهره‌برداری از منابع مذکور رأساً یا با تأسیس شرکت و یا با مشارکت اشخاص حقیقی و یا حقوقی اقدام کند. همچنین اجازه دارد نسبت به راه‌سازی برای منابع مذکور و ایجاد صنایع چوب به ترتیب فوق عمل نماید.»

بر این مبنا می‌توان گفت اساساً استفاده و بهره‌برداری از جنگل‌ها با شرایط قانونی و با نظارت سازمان جنگلداری به صورت زیر امکان‌پذیر است: بر مبنای ماده ۴ قانون مذکور: «سازمان جنگلبانی ایران مجاز است خارج از حوزه اجرای طرح‌های جنگلداری اجازه قطع درخت و تهیه چوب و هیزم و زغال را بدون طرح در موارد زیر بدهد:

۱- بهره‌برداری از درختان گردو؛ ۲- استفاده از درختان افتاده و سیل آورده و خشکیده و سوخته و مریض و آفت‌زده و تنه درختان بازداشتی به شرطی که در تمام موارد سازمان جنگلبانی خود مستقیماً بهره‌برداری نماید؛ ۳- در مواردی که تأمین مصارف روستایی در طرح‌های جنگلداری حوزه مربوط پیش‌بینی نشده و یا به تشخیص سازمان جنگلبانی کافی نباشد، در این صورت سازمان جنگلبانی می‌تواند به روستاییان دهکده‌های مجاور جنگل و جنگل‌نشینان بدون دریافت عوارض و بهره مالکانه منحصراً برای مصارف روستایی محلی به میزان احتیاج اجازه بهره‌برداری بدهد؛ ۴- قطع درختانی که برای احداث جاده‌ها یا تعریض آن‌ها و یا تأمین مسیر و حفاظت شبکه‌های مخابراتی و برق یا ایجاد مجاری آبیاری و مخازن و سدها و تأسیسات نظامی و بهره‌برداری از معادن در مناطق جنگلی ضرورت داشته باشد؛ ۵- بهره‌برداری از بیشه‌های طبیعی و جنگل‌های شمشاد و توده‌های جنگلی در صورتی که طبق نظر سازمان جنگلبانی ایران امکان اجرای

بیان نمود: فراهم‌آوردن مطلوبیت مستقیم برای افراد جامعه؛ تأمین نهادهای لازم برای فرایندهای اقتصادی و پدیدآوردن خدمات تأمین‌کننده حیات (۲۶). بر این مبنا باید گفت که دولت‌ها با ایجاد تعهدات بین‌المللی در قالب معاهدات توانسته‌اند زمینه‌های حفظ محیط زیست در پرتو توسعه پایدار را فراهم آورند. برای هدایت توسعه پایدار جهانی پس از پایان اهداف توسعه هزاره و مقابله با چالش‌های فزاینده، سازمان ملل دستور کار توسعه پایدار ۲۰۳۰ را در سپتامبر ۲۰۱۵ به تصویب رساند. برای هدایت توسعه پایدار جهانی این اهداف توسعه پایدار همه جنبه‌های جامعه، اقتصاد و محیط‌زیست را با هدف حفاظت، بازیابی و ارتقای اکوسیستم در حین دستیابی به رفاه انسان دربرمی‌گیرد.

۲-۶. توسعه پایدار در حفاظت از جنگل‌ها: توسعه پایدار مدیریت و نگهداری منابع طبیعی و جهت بخشی تحولات و ساختار اداری است، به طوری که تأمین مداوم نیازهای بشری و رضایتمندی نسل حاضر و نسل‌های آینده را تضمین کند. چنین توسعه پایداری در بخش‌های کشاورزی، جنگلداری و شیلات با حفاظت زمین، آب و ذخائر ژنتیکی گیاهی و جانوری همراه است، تخریب زیست محیطی به همراه ندارد، از فناوری مناسب استفاده می‌کند، از نظر اقتصادی و زیست‌محیطی بالنده و پایدار و از نظر اجتماعی مورد قبول است (۲۷). توسعه فناوری خصوصاً بیوتکنولوژی امروزه بر حفاظت از جنگل‌ها نقش مهمی دارد. در واقع توسعه دانش و فناوری توانسته تأثیر مثبت بر حفظ محیط زیست خصوصاً جنگل‌ها داشته باشد. بنابراین می‌توان گفت که بیوتکنولوژی علاوه بر اینکه می‌تواند ابزار مناسب و قدرتمندی برای دستیابی به توسعه پایدار جنگل‌ها به شمار آید، ابزار و اهرم قدرتمندی برای تسلط هرچه بیشتر کشورهای مجهز به این صنعت بر سایر کشورها نیز محسوب می‌شود.

حفاظت از جنگل‌ها از آن جهت در اهداف توسعه پایدار است که اکوسیستم‌های جنگلی برای حمایت از رفاه انسان حیاتی هستند، زیرا عملکردهایی مانند تبدیل منبع آب، حفظ خاک، تثبیت کربن، آزادسازی اکسیژن، تصفیه هوا، تولید محصولات

به کمیسیون برانلند (Brundtland Commission) و گزارش کمیسیون سازمان ملل در زمینه محیط زیست و توسعه در سال ۱۹۸۷ به معنای توسعه‌ای است که نیازهای حال را بدون وجه‌المصالحه قراردادن توانایی نسل‌های آینده برای برآوردن نیازهایشان تأمین می‌کند (در سال ۱۹۸۷، کمیته جهانی محیط زیست و توسعه گزارشی را با عنوان «آینده مشترک ما» منتشر کرد و مفهوم «توسعه پایدار» را روشن کرد. توسعه پایدار به عنوان تأمین نیازهای حال بدون به خطرانداختن توانایی نسل‌های آینده برای برآوردن نیازهای خود تعریف می‌شود).

واقع توسعه پایدار، مفهومی منبعث از تحمیل الزامات زیست محیطی بر فرایند توسعه اقتصادی و اجتماعی است که نخستین بار در گزارش براونلند (۱۹۸۷ م.) تصریح و تعریف شد و سپس در بیانیه ریو (۱۹۹۲ م.) به مثابه یکی از اصول پایه‌ای بهره‌برداری از محیط زیست و حفاظت از آن، شناسایی گردید. حق بر محیط زیست سالم نیز به معنای برخورداری انسان‌ها از محیط زیستی پاک است که در آن به رشد و تعالی برسند. به عبارت دیگر توسعه پایدار رویکرد جامعی است که به ارتقای توسعه به شیوه‌هایی می‌پردازد که به محیط زیست ضربه‌ای وارد نیاید یا منابع طبیعی را ضایع نگرداند، به گونه‌ای که در آینده در دسترس باشد. این گزارش می‌افزاید که شرایط مزبور نه تنها بر سیاست‌های زیست محیطی، بلکه بر سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی نیز قابل انطباق است (۲۴). آنچه مسلم است، توسعه پایدار را نباید تنها به جنبه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و حتی فلسفی نهفته است و ابعاد فرهنگی آن کمتر از جنبه‌های فنی و تکنیکی مربوطه نیست (۲۵). با حفاظت از محیط زیست، توسعه پایدار نتایج بهتر و مفیدتری از کارکرد محیط‌های طبیعی و مصنوعی ارائه می‌دهد، از آن جمله، تأثیر مستقیم و غیر مستقیم بر کیفیت زندگی کاری، تأثیر بر سطح درآمد واقعی، تأثیر مستقیم بر فعالیت‌های اقتصادی به عنوان نهادهای زیست‌محیطی، تأثیر در حفظ ثبات نظام‌های تأمین حیات، بنابراین می‌توان در ارتباط و تأثیر محیط زیست بر توسعه به طور خلاصه سه عملکرد زیر را

سایر موارد مشابه جدا سازد. در این میان مقررات توسعه پایدار توانسته موجب تحول در حفاظت از جنگل‌ها گردد. مبنای هنجاری حق توسعه عمدتاً بر قطعنامه‌های سازمان ملل به ویژه اعلامیه حق بر توسعه استوار است. حق بر توسعه در زمره حقوق بشر نسل سوم قرار دارد و در واقع حقوق بشر نسل سوم بر پایه همبستگی هرچه بیشتر انسان‌ها و دولت‌ها قرار دارد.

در خصوص حفاظت از جنگل‌ها اسناد بین‌المللی متعددی وجود دارد، از جمله این اسناد کنوانسیون بازل است که برای مقابله با با ضایعات خطرناک و سمی است. بخشی از دلیل این مسأله برمی‌گردد به کاهش قابل ملاحظه توجه عمومی نسبت به مسأله ضایعات خطرناک که باعث شده است هنجارهای اقتصادی لیبرال بر روی کنوانسیون‌ها تأثیرگذار، حتی گاهی هژمونیک باشد. بخشی دیگر بازمی‌گردد به موضوع زباله‌های صنعتی که برای پیشگیری از آسیب به محیط زیست نیازمند به پسماندهای غیر خطرناک تبدیل می‌کند. کنوانسیون بازل الزام می‌کند که محموله‌های فرامرزی پسماندهای خطرناک (همانطور که در کنوانسیون تعریف شده است) فقط به تأسیسات دارای «مدیریت بهینه زیست‌محیطی» ارسال شود. بخش دیگری از اسناد مرتبط با حفاظت از جنگل‌ها در زمان مخاصمات مسلحانه است. حفاظت از جنگل‌ها در میان مخاصمات مسلحانه از چند جهت حائز اهمیت است: نخست ارزش جنگل در خلال مخاصمات مسلحانه است، به این معنا که جنگل‌ها به دلیل موقعیت مناسب پوششی خود، همواره مورد توجه نیروهای متخاصم و فرماندهان جنگی بوده‌اند و به همین دلیل حفاظت از این منبع باارزش در جریان مخاصمات مسلحانه، از اهمیت بسیاری برخوردار است؛ دوم جنگل‌ها در جوامع انسانی و طبیعی دارای ارزش اکولوژیکی ارزشمندی هستند و به علاوه نقشی که محیط زیست، از جمله منابع جنگلی و آب‌ها در ادامه حیات و توسعه انسان‌ها ایفا می‌کنند، باعث شده است که از زمان قانونمندشدن قواعد جنگ همواره جایی برای مباحث زیست‌محیطی باز باشد. با توجه به اینکه شرکت‌های تجاری، از جمله اشخاص حقوقی هستند که ممکن است فعالیت آن‌ها مرتبط با جنگل باشد، لذا مسئولیت آن‌ها از بعد اجتماعی و مدنی دارای اهمیت می‌باشد. بر این اساس

جنگلی، حمایت از تنوع زیستی، طبیعی تجدیدشونده از اصلی‌ترین و باارزش‌ترین سرمایه‌های ملی کشور هستند که نقش مهمی در استمرار حیات، حفظ و پایداری زیستبوم‌ها، ایجاد توازن و توسعه پایدار زیست‌محیطی، حفظ تنوع زیستی، تأمین بستر فعالیت‌های صنعتی، کشاورزی و اشتغال‌زایی، کنترل آب‌های سطحی و تغذیه سفره آب‌های زیرزمینی، جلوگیری از فرسایشی و حفظ تولید خاک، ایجاد تفرجگاه، تعدیل آب و هوا، تولید چوب و کاغذ و مواد دارویی و صنعتی و طبیعت‌گردی ایفا می‌نمایند (۲۸).

بنابراین جنگل‌کاری و حفاظت از جنگل‌ها یکی از مهم‌ترین جنبه‌های مدیریت و توسعه پایدار می‌باشد. با توجه به ضرورت حفاظت از جنگل‌ها، اصلاح و احیای کاربری‌های جنگلی جزء اولویت‌های مدیریت پایدار محسوب گردیده و در همین راستا استفاده از روش‌های بهینه‌سازی کاشت با انتخاب گونه‌های مقاوم با شرایط اقلیمی و منطبق با وضعیت آب و هوایی حاکم بر منطقه، بهره‌گیری از روش‌های نوین حفاظت و نگهداری از مراتع جنگلی، افزایش وسعت جنگل‌ها، ممانعت از تبدیل جنگل به اراضی کشاورزی، جلوگیری از بهره‌برداری بی‌رویه و نگهداری بهینه با رعایت اصول جنگلداری نقش مؤثری در حفظ سرانه فضای جنگلی کشور خواهد داشت. اجرای طرح‌های توسعه جنگل و طرح‌های حفظ عرصه‌های جنگلی و احیای مناطق از بین‌رفته نوعی مدیریت استراتژیک و حساسی در پیشبرد اهداف مدیریت توسعه پایدار می‌باشد.

نتیجه‌گیری

یکی از ابتدایی‌ترین و اساسی‌ترین حقوق اولیه هر انسانی برخوردار از محیط زیست سالم و هوای پاک می‌باشد. در این میان موضوع جنگل به عنوان بخش مهمی از محیط زیست دارای اهمیت می‌باشد. در نظام حقوقی ایران در قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع مصوب ۱۳۴۶ مجلس شورای ملی با آخرین اصلاحات تا تاریخ ۱۳۹۶ به بیان ماهیت جنگل پرداخته و مسائل قانونی آن را بیان داشته است. این مقررات توانسته تا حدودی محدوده جنگل را تعریف نماید و آن را از

تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

تأمین مالی

نویسندگان اظهار می‌نمایند که هیچ‌گونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر جنبه‌های اخلاقی مطالعه کتابخانه‌ای شامل اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها شامل پاسخگویی مدیران شرکت، شفافیت اطلاعات شرکت‌ها و تعهد در حفاظت از محیط زیست در قراردادهای می‌باشد. همچنین در خصوص مسئولیت مدنی لازم به ذکر است مسئولیت زیست‌محیطی خواه مبتنی بر نظام مسئولیت در حقوق عمومی باشد، خواه از قواعد مسئولیت در حقوق خصوصی تبعیت کند، بدون وجود رابطه سببیت بین فعالیت‌های حرفه‌ای و وقوع خسارت محقق نمی‌شود. با توجه به قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع باید گفت که بر این اساس موضوع بهره‌برداری از جنگل‌ها به نوعی با مسئولیت‌های این سازمان گره خورده است. همچنین واگذاری اراضی جنگلی نیز دارای شرایط خاص می‌باشد که در این قانون به آن اشاره شده است. برای اجرای صحیح این قانون ضمانت اجرای کیفری در نظر گرفته است که شامل مجازات‌هایی است که در فصل ششم این قانون آمده است. یکی از مسئولیت‌های محوله به سازمان جنگلبانی این است که جرائم کشف‌شده را به مراجع ذی‌ربط اطلاع دهد. حفاظت از جنگل‌ها در اسناد بین‌المللی محیط زیستی همواره مورد توجه بوده است. مهم‌ترین اسناد در این زمینه اسناد توسعه پایدار است که امروزه می‌توان به سند ۲۰۳۰ در این زمینه اشاره نمود. این سند شامل ۱۷ هدف جهانی به هم پیوسته است که حفاظت از جنگل‌ها از جمله این موارد می‌باشد.

مشارکت نویسندگان

زینب کریمی‌منش: نگارش مقاله، جمع‌آوری داده‌ها، گردآوری منابع.

علی‌اکبر اسمعیلی و محمد غلامعلی‌زاده: نگارش مقاله، نظارت و راهنمایی بر مقاله.

نویسندگان نسخه نهایی را مطالعه و تأیید نموده و مسئولیت پاسخگویی در قبال پژوهش را پذیرفته‌اند.

تشکر و قدردانی

ابراز نشده است.

References

1. Mardani N. The importance of protecting secondary forests in line with sustainable development policy. Tehran: The 6th International Conference of the Iranian Society of Environmentalists; 2016. [Persian]
2. Awoke BG, Bewket W, Bräuning A. Model-Based characterization and monitoring of runoff and soil erosion in response to land use/ land cover changes in the Modjo watershed, Ethiopia. *Land degradation & development*. 2015; 7(26): 711-724.
3. Moulai Y. The right to development from a political claim to a legal claim. *Journal of the Faculty of Law and Political Sciences of Tehran University*. 2011; 40(4): 315-334. [Persian]
4. Maleki Asal P. Changes in Governments' Obligations Due to the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights in the Light of Human Security. Master's Thesis. Tehran: Tarbiat Modares University; 2014. p.39. [Persian]
5. Andreassen BA. The Right to Development and Legal Empowerment of the Poor. *The Bangladesh Development Studies*. 2010; 33(1/2): 311-325.
6. Fereshtehpour M, Roghani B, Mianabadi H. Geopolitical Challenges of Transboundary Ground Water Resources Governance; With Emphasis on Iran. *International Quarterly of Geopolitics*. 2015; 11(3): 170-204. [Persian]
7. Keohane RO, Oppenheimer M. Paris: Beyond the Climate Dead End through Pledge and Review? *Climate Governance and the Paris Agreement*. 2016; 4(3): 142-151.
8. Arts K, Tamo A. International Law: New Momentum Thirty Years Down the Line? *Netherlands International Law Review*. 2016; 63(3): 221-249.
9. Korcheva A. Basel Convention on the Control of Hazardous Wastes. *Encyclopedia of Sustainable Management*. 2021; 1(5): 1-15.
10. Babaei Mehr A. Forest Protection in Armed Conflicts. Chalous: Second National Conference on New Technologies in Wood and Paper Industries; 2014. p.2. [Persian]
11. Lotfi A, Akhgari Bonab N, Feqhhi MR. Humanitarian rights in Islamic sources and international documents: protecting the environment, property and places in armed conflicts. Tehran: Hasti Nama Publications; 2010. p.670. [Persian]
12. Ali mashhadi A, Mirdideh A. Legal Protection of Forests in Armed Conflicts from the Perspective of International Humanitarian Law. *Iranian Journal of Forest and Ragne Protection Research*. 2021; 19(1): 156-166. [Persian]
13. Omidreza AR. Social responsibility of Iranian companies. Tehran: Collection of Culture and Industry Articles, Council of Culture and Industry; 2008. [Persian]
14. Elmi M. Business ethic. Tehran: Commercial publishing company; 2015. p.72. [Persian]
15. Hughes OE. Modern public administration: a strategic view of the course of thoughts, concepts and theories. Translated by Alvani SMM, Khalili Shourini S, Memarzadeh GH-R. Tehran: Morvarid Publications; 2013. p.282-284. [Persian]
16. Alwani SM. New Public Management and Development, Presenting an Integrated Model. Tehran: Administrative and Employment Affairs Organization of the Country; 2014. p.17. [Persian]
17. Pivato S, Misani N, Tencati A. The impact of corporate social responsibility on consumer trust: The case of organic food. *Business Ethics a European Review*. 2008; 17(1): 3-12.
18. Broumand Z. Improvement and restructuring of the organization: Change management. Tehran: Jangal, Javadane Publications; 2015. p.4, 8. [Persian]
19. Henry N. Public administration and public affair. Translated by Monavarian A, Asgari N. Tehran: Country Management and Planning Organization, Vice President of Administrative Affairs. 2017. p.202, 205. [Persian]
20. Mohammadi A. The rules of jurisprudence. Tehran: Mizan Publications; 2005. p.1. [Persian]
21. Katouzian N, Ansari M. La Responsabilite Pour Dommage a L'environnement. *Private Law Studies Quarterly*. 2009; 38(2): 285-313. [Persian]
22. Katouzian N. (1378) Obligations outside the contract, civil liability. Tehran: Tehran University Publications; 1999. p.15. [Persian]
23. Flour J, Aubert JL, Savaux E. (2003) Les obligation, Le fait juridique. Edited by Collin A. No Place: No Name; 2003. p.76. [French]
24. Dehshiri MR. Globalization and Sustainable Development. *Environmental Education and Sustainable Development*. 2016; 4(2): 64-75. [Persian]
25. Edward CA. Sustainable agriculture. Translated by Kouchaki A, Hosseini M, Hashemi Dezfuli A. Mashhad: Academic Jihad Publications; 1995. p.2. [Persian]

26. Pierce DD, Warford JJ. .World without end: Economics, enviroment and sustainable development. Translated by Kouchaki A, Dehghanian S, Kolahi Ahari A. Tehran: Mashhad Ferdowsi University; 2006. p.11. [Persian]
27. Shabani S, Akbarinia M, Varamesh S, Behtari B. Forests and the Global Challenge of Sustainable Development. Marvdasht: Regional Conference on Agriculture, Center for Growth and Development; 2008. [Persian]
28. Omrani B. Jungle; Revival, protection and sustainable development. Tabriz: The First National Conference on Protection and Protection of Arsbaran Forests; 2017. p.2. [Persian]